

Uluslararası hukuk tanımı, konusu ve tarihi

Uluslararası hukuk değişik isimlerle anılmaktadır. Bunlar arasında, “milletlerarası hukuk”, “devletler hukuku”, “devletler umumi hukuku”, “devletlerin dış kamu hukuku”, “evrensel amme hukuku” gibi isimler bulunmaktadır. Daha eskilerde bu disiplini belirtmek için, “hukuku milel”, “hukuku beyneddüvel”, “hukuku düvel” gibi isimler de kullanılmıştır. Uluslararası hukuku anlatmak için kullanılan bu farklı isimler içeriğe ilişkin bir farklılık yaratmamaktadır. Bununla beraber, “milletlerarası hukuk” teriminin anayasamızın uluslararası hukuku anmak için kullandığı terim olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Uluslararası hukukun tanımı, özellikle bu hukuk sisteminin sùjeleri ile ilgili değişikliklere bağlı olarak zaman içinde değişmiştir. Eski bir tanıma göre, uluslararası hukuk; medeni devletleri birbirleri ile ilişkilerinde bağlayan kurallar ve davranış ilkeleri bütünüdür. Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın Bozkurt Lotus kararında yaptığı bir başka tanıma göre ise, uluslararası hukuk, bağımsız devletler arasındaki ilişkileri yönetmektedir. Bugün uluslararası hukuk daha geniş bir kapsama sahiptir. Özellikle I. Dünya Savaşından sonra uluslararası toplumun örgütlenmesiyle devletlerin yanı sıra uluslararası örgütler de sùje niteliği kazanmıştır. Daha sonra da fert (sınırlı bir alanda) uluslararası hukuk sùjeleri arasında yer almıştır. Uluslararası hukukun bu hukuk düzeninin sùjeleri olarak kabul ettiği söz konusu kişiler arasındaki ilişkileri düzenlediğini söylemek mümkündür.

Uluslararası hukuk ile uluslararası özel hukuk (devletler hususi hukuku) birbirleri ile karıştırmamak gerekir. Uluslararası özel hukuk devletlerin ve uluslararası örgütlerin ilişkilerini değil gerçek ya da tüzel özel kişilerin ilişkilerini düzenlemektedir.

Uluslararası hukuk tarihine değinilecek olursa, zaman içinde uluslararası hukuka iki farklı hukuk anlayışının hakim olduğu görülür: Doğal ve pozitivist hukuk anlayışları. Doğal hukuk anlayışı, I. Dünya Savaşından sonra bir canlanma görülmüş ise de, esas olarak XVI ve XVII YY'larda uluslararası hukuka hakim olmuştur. Doğal hukuk anlayışı, devletlerin de insanlar gibi doğal haklara sahip olduğunu kabul eder. Burada, doğal hukuk anlayışının iki önemli temsilcisine kısa da olsa yer vermek yararlı olabilir. Hugo Grotius, uluslararası hukukun kurucusu olarak bilinir. *De Jure Belli Ac Pacis* (Savaş ve Barış Hukuku) isimli eseri ile tanınır. Doğal hukuk anlayışını ilahi köklerinden koparıp evrensel geçerliliği olan temel adalet ilkeleri üzerine bina etmiştir. Çağdaş uluslararası hukukun üç önemli ilkesinin, verilen zararın eski haline getirilmesi/karşılanması, ahde vefa *pacta sunt servanda* ve açık denizlerin serbestisi ilkelerinin köklerini Grotius'ta bulmak mümkündür. Doğal hukuk anlayışının bir başka önemli temsilcisi Samuel Pufendorf'tur. Doğal hukuk anlayışını, uluslararası hukukun gerçek kaynağı olduğunu söyleyerek ilerletmiştir.

XIX ve XX. YY'larda uluslararası hukuka pozitivist anlayış hakim olmuştur, bugün de etkisini sürdürmektedir. Bu anlayışa göre, uluslararası hukuk devletlerin bağlanmaya rıza gösterdikleri kurallar bütününden oluşur. Bu rıza andlaşmalarda olduğu gibi açık ya da örf ve adet hukuku kurallarında olduğu gibi üstü örtülü olabilir. En önemli temsilcisi John Austin'dir. Hukuku egemenin yaptırım ile donatılmış buyrukları olarak tanımlamıştır.

Görüldüğü gibi pozitivist anlayış hukuku ahlaktan ayırmak için egemenin buyruğuna ve yaptırıma vurgu yapmaktadır. Bu vurgu, uluslararası hukukun yaptırımı olmadığı iddiaları ile birleşerek uluslararası hukukun varlığına ilişkin tartışmaların önemli bir kısmının kaynağını oluşturmuştur. Geri kalanını da, uluslararası toplumun yapısına bağlı olarak uluslararası hukukun merkezi organlarının bulunmaması tamamlamış ve uluslararası hukukun varlığına ilişkin itirazların sesi yükselmiştir. Diğer hukuk disiplinlerinde karşılaşmadığımız bu durum bizi uluslararası hukukun teorik temellerini incelemeye sevk etmektedir. Özel olarak uluslararası hukuku izah etmeye yönelik teoriler olmadığı için genel olarak hukuku izah eden teorilerin incelenmesi gerekmektedir.